

8. Психологический словарь / Под ред. В.В.Давыдова, А.В.Запорожца, Б.Ф.Ломова и др. — М. : Педагогика, 1983. — 448 с.

9. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. — М. : Политиздат, 1990. — 494 с.

10. Робертс Р.Д. Эмоциональный интеллект: проблемы теории, измерения и применения на практике / Р.Д.Робертс, Дж.Мэтьес, М.Зайднер, Д.В.Люсин // Психология. Журнал высшей школы экономики. — 2004. — Т. 1. — № 4. — С. 3-26.

11. Торренс Э.П. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : ru.wikipedia.org/wiki/Торренс,_Элис_Пол

12. Учебная деятельность [Электронный ресурс]. — Режим доступа : psihotesti.ru/gloss/tag/uchebnaya_d...

13. Ушаков Б.В. Тесты интеллекта, или горечь самопознания / Б.В.Ушаков // Психология. Журнал высшей школы экономики. — 2004. — Т.1. — №2. — С. 76-93.

14. Философия: Энциклопедический словарь / Под ред. А.А. Ивина. — М. : Гардарики, 2004. — 1072 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО- ЗОРІЄНТОВАНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

УДК: 378.14

Луцан Н.І., Іванишин Г.Я.

У статті розглядаються теоретичні підходи та принципи засвоєння професійно-зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів.

***Ключові слова:** професійно-зорієнтоване мовлення, комунікативний підхід, комунікативно-мовленнєвий підхід, діяльнісний підхід.*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ УКРАИНСКОЙ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ИНОСТРАННЫМИ СТУДЕНТАМИ

В статье рассматриваются теоретические подходы та принципы освоения профессионально-ориентированной диалогической речи иностранными студентами.

***Ключевые слова:** профессионально-ориентированная речь, коммуникативный подход, коммуникативно-речевой подход, деятельностный подход.*

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF EDUCATION PROFESSIONAL- ORIENTED DIALOGUE SPEECH UKRAINIAN FOREIGN STUDENTS

Lutsan N.I., Ivanishin G. A.

The article reviews the theoretical approaches and principles of learning professionally-oriented dialogue speech foreign students.

Key words: professional-oriented language, communicative approach, communicative speech approach, activity approach.

Навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах є одним з важливих напрямків реформування системи національної освіти, важливою складовою становлення України як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору. Базовою складовою вдосконалення навчання іноземних студентів має стати розробка концепції мовної освіти, бо саме мова є провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей.

Як свідчить аналіз наукової літератури в аспекті досліджуваної проблеми, увага вчених зосереджується на переосмисленні змісту, методів, форм організації мовної освіти іноземних громадян, зокрема у вищій школі. Науковці стверджують, що створення нових ефективних моделей навчання мови в добу високотехнологічного інформаційного суспільства має бути зорієнтоване на виховання особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє швидко опрацьовувати здобуту інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, вільно орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні концептуальних підходів до завдань, змісту іншомовної освіти відповідно до вимог сучасної продуктивної моделі навчання та розкритті принципів засвоєння професійного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Якісне засвоєння української мови як іноземної залежить від правильного вибору підходів до навчання. У лінгводидактиці існує декілька підходів до навчання вмінням мовленнєвої діяльності: 1) *підхід взаємов'язаного навчання*, суть якого полягає у цілеспрямованій організації навчальної діяльності через взаємозв'язок усіх видів мовленнєвої діяльності (Н.Бондаренко, В. Костомаров, Г. Стежко та ін.); 2) *диференційований підхід* до навчання різних видів мовленнєвої діяльності, що ґрунтується на різному мовному матеріалі, яким потрібно збагатити активний і пасивний запас слухача (Н. Баладіна, О.Бикова та ін.). Безперечно, сьогодні актуальним залишається *комунікативний підхід* (У. Літвуд, Ю.Пассов та ін.). Він зорієнтований на організацію процесу навчання мови, який еквівалентний живому спілкуванню, через створення основних мовленнєво-комунікативних ситуацій: використання мовленнєвих засобів, які забезпечують процес навчання, а надалі вільне спілкування в конкретних ситуаціях; створення типової комунікативної ситуації; забезпечення предметності процесу спілкування, яка моделюється точним набором предметів обговорення (теми, події, проблеми тощо); обов'язковий діяльнісний характер мовленнєвого спілкування викладача і студентів. При комунікативному підході враховують прагматичні аспекти, комунікативне призначення висловлювання, його співвідношення з дійсністю, діяльністю людини.

Комунікативний підхід забезпечує навчання комунікативної компетенції, яка передбачає практичне засвоєння іноземної мови, здатність використовувати мову в різних соціально детермінованих ситуаціях та здійснювати міжкультурне спілкування, проникнути в соціокультуру народу, мова якого вивчається.

ся. Необхідність впровадження комунікативного підходу в систему підготовки іноземних студентів обґрунтовується у працях А.Алексюка, Ю.Жлуктенка, І.Зимньої, О.Леонтьєва, І.Зязюна, М.Лещенко, Н.Ничкало, О.Рудницької, О.Палки та інших. Він дає змогу, на думку вчених, індивідуалізувати цілі та зміст навчання, відібрати адекватні методи й засоби, створити необхідні умови для навчальної та професійної діяльності студентів, а також розвивати всі чотири види мовленнєвої діяльності. Основною метою цього підходу є формування комунікативної компетентності студента-іноземця – вмінь продукувати стилістично диференційоване зв'язне усне або письмове висловлювання.

Створення відповідного рівня комунікативної компетентності є кінцевою метою вивчення української мови іноземними студентами як мови, необхідної для засвоєння фахових дисциплін, і як засобу ділового спілкування. Комунікативна компетентність нами розглядається як здібність студента до вибору стратегії мовленнєвої поведінки з урахуванням соціального контексту спілкування, що реалізується в результаті використання тактик мовленнєвої поведінки, адекватних умов спілкування. Готовність до реалізації професійно спрямованих функцій і здатність суб'єкта до виконання поточних фахових обов'язків оцінюють як спеціальну мовленнєву компетентність, у формуванні якої беруть участь лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний компоненти.

Не менш важливим є *індивідуальний підхід* до навчання української мови. Він передбачає адаптацію форм і методів навчання до індивідуальних особливостей студентів та умов життя з метою забезпечення якісного засвоєння знань. Для викладача важливо в процесі навчання нерідної мови звертати увагу на особливості пам'яті, уваги, спостережливості, уяви, характеру студентів-іноземців.

Послідовне ставлення викладача до студента як до незалежної особистості, свідомого відповідального суб'єкта власного розвитку відбувається в межах реалізації *особистісного підходу* до навчання нерідної мови. За таких умов викладач спирається на особистісні якості студента, враховує його визначальні риси: спрямованість, життєві плани, ціннісні орієнтири, вікові, національні та індивідуально-психологічні особливості тощо. У межах особистісного підходу функціонує *особистісно-діяльнісний підхід*, який передбачає найбільший розвиток індивідуальних особливостей особистості студента через розвиток різних видів мовленнєвої діяльності, що забезпечує активізацію процесів саморозвитку, самоосвіти, звернення до внутрішнього світу людини.

З метою формування професійно значущих комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців науковці вважають за доцільне здійснювати професійно орієнтоване навчання іноземної мови [4]. Одним із продуктивних напрямів професійної орієнтації майбутнього фахівця є формування професійно-лінгвістичної компетентності – збагачення усного й писемного мовлення професійною лексикою, формування вмінь сприймати й розуміти тексти, які містять термінологічні одиниці, що належать до певної професії. Кінцевою метою такого підходу є підготовка фахівців відповідно до потреб сучасного світового ринку праці.

П.І. Образцов вважає, що сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов передбачає формування у студентів здатності до іншо-

мовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідної діяльності [3, с. 21].

Особливість навчання чужоземного студента української мови у вищому навчальному закладі, зокрема медичному, полягає в тому, що українська мова стає для студента інструментом навчання, отож він мусть володіти нею не лише на рівні навчальних дисциплін – і фахових, і загальноосвітніх. З одного боку, це активізує навчальний процес, бо студент постійно перебуває у відповідному українськомовному середовищі, а також, тому, що ефективна мотивація змушує його багато й інтенсивно працювати над вивченням мови. З іншого боку, особливо на молодших курсах, студент потребує значної допомоги з боку викладача-філолога у вивченні фахових дисциплін. Засвоєння фахового матеріалу для студента-чужоземця ускладнено тим, що український науковий стиль насичений термінологією, а також тим, що синтаксичні конструкції дуже громіздкі, складні й часом заплутані. Цю проблему усвідомлюють фахівці з методики викладання української мови як іноземної: І.Кочан, Г.Строганова, Н.Станкевич, Л.Селіверстова, З.Мацюк та інші, які в своїх дослідженнях торкаються цієї проблеми. Зокрема, сучасні дослідники наполягають на оновленні навчальних програм з української мови для студентів-чужоземців, обґрунтовуючи свою позицію тим, що «потрібно максимально наблизити конкретну змістову сутність фахових дисциплін до змістового наповнення навчальної програми з української мови й укладених відповідно до неї підручників» [5, с.22]. Отже, на перший план виступає *принцип фахоцентризму*, тобто посилення уваги до обраної студентом спеціальності.

Зрозуміло, що визначальною для студента-чужоземця є практична цінність знань з української мови для здобуття обраної спеціальності. Предмет «Українська мова як іноземна» має забезпечити чужоземного студента лінгвістичними знаннями, вміннями й навичками, потрібними для опанування фахових предметів, а також для формування комунікативних навичок, щоб спілкуватися з колегами, проводити наукові дослідження, задовольняти соціальні й громадські потреби. Тобто в комплексі мовних і мовленнєвих знань та навичок студент-чужоземець має здобути вміння й навички для опанування розмовного мовлення, зокрема діалогічного, і спілкування з тих предметів, що входять до програми його підготовки.

Не менш важливим є *тематико-ситуативний принцип* організації навчального матеріалу. Мінімізація лексичного матеріалу відбувається в межах чітко визначених тем і ситуацій і передбачає використання передусім слів, що є назвами основних понять та реалій. Однак наповнення лексичних тем, призначених для вивчення в чужомовній аудиторії носіями інших культур, словами відповідної семантики – це не лише процес омовлення світу речей, тобто вербалізація навколишньої дійсності засобами чужої мови, але й усвідомлення зв'язку між цими словами, розуміння особливостей семантичних відношень та словотвірних зв'язків між ними.

Власне потреба у спілкуванні виникає за умови створення певної мовленнєвої ситуації. Ситуація конкретизує мовленнєву дію і предметно-змістовний план мовлення, зумовлює вибір мовних засобів її учасниками. Ситуативність

розглядають як засіб мовленнєвої стимуляції і як умову розвитку мовленнєвих навичок.

Українські дослідники Л.Васильєва, І. Кочан, К. Кусько, Л. Паламар, О. Тарнопольський, Г. Швець надавали важливу роль принципу ситуативності у навчанні мови. Ситуативні завдання, наприклад, віднесено до пріоритетних методичних засобів формування мовленнєвих умінь [2], важливе місце у відборі та організації навчального матеріалу для засвоєння діалогічної форми спілкування відведено саме ситуації та вправам мовленнєвого спрямування [1] тощо.

Мовленнєва ситуація, за визначенням методистів (П.Б.Гурвич, В.Л.Скалкін, Н.К.Скляренко), – це така динамічна система взаємовідносин тих, хто спілкується, яка базується на відображенні об'єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу до цілеспрямованої діяльності у вирішенні мовленнєво-мисленнєвих задач і живить цю діяльність. Це ситуація, на яку людина реагує вербальною дією, проте вона здебільшого включає і невербальні дії. Вона виникає спонтанно або планується попередньо суб'єктом мовленнєвої дії. Глибоке усвідомлення ситуації поліпшує якість мовленнєвого повідомлення, оскільки в кожному повідомленні відображається взаємодія об'єктивної дійсності, мислення і мовлення. В цьому і ми вбачаємо зміст використання навчально-мовленнєвих ситуацій.

Навчально-мовленнєві ситуації передусім перебувають у межах однієї комунікативної теми. У методичному аспекті тему визначають як відображений у нашій свідомості відрізок дійсності, імовірний згорнутий текст, конкретизований та особистісно спрямований. Комунікативна тема передбачає наявність комунікативно-поняттєвого мінімуму, що спирається на лексико-тематичний мінімум та лексико-граматичний матеріал, продуктивних у цій темі формул етикету, а також стереотипних висловів, що є своєрідною опорою у кожній конкретній ситуації.

Принцип комунікативності є провідним методичним принципом, що сприяє успішному досягненню головної мети навчання української мови у вищій школі – розвитку професійного мовлення студентів із метою формування професійно-орієнтованої мовної особистості фахівця відповідно до сучасних вимог суспільства.

Наступний *принцип діалогізації* навчання вважає студента суб'єктом, а не об'єктом навчального процесу. Реалізація даного принципу передбачає застосування різноманітних комунікативних стратегій і тактик навчання та пропонує наступні моделі навчання професійної комунікації: а) модель майбутньої мовленнєвої поведінки студента, б) моделювання реальних ситуацій спілкування на основі навчального тексту або на основі дискурсів [4].

Ефективність процесу формування професійно-комунікативних умінь студентів у процесі оволодіння ними навичками та вміннями професійно спрямованого діалогічного мовлення забезпечується реалізацією в процесі навчання основного принципу – професійної орієнтованості предмету і процесу навчання. Принцип професійної орієнтованості відображає мету навчання – формування навичок професійно-комунікативної поведінки та професійний розвиток особистості майбутнього медичного працівника.

Професійна орієнтація змісту і процесу навчання іншомовного спілкування дозволяє вже на початковому етапі навчання здійснювати синхронне формування лінгвістичної, комунікативної та професійної компетенцій, що є базою для формування гнучкіших і стабільніших професійно-комунікативних навичок на наступних ступенях навчання.

Висновок. Отже, визначені підходи та принципи будуть стимулювати засвоєння професійного українського діалогічного мовлення іноземними студентами.

Література

1. Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою: відбір та організація навчального матеріалу // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. — Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. — Вип. 4. — С. 238-247.

2. Кочан І.М. Нові освітні технології в практиці викладання української мови як іноземної // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. — Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — Вип. 3. — С. 14-20.

3. Образцов П.И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов : учеб. пособие / П.И. Образцов, О.Ю. Иванова. — Орел : ОГУ, 2005. — 114 с.

4. Поляков О.Г. Профильно-ориентированное обучение английскому языку / О.Г. Поляков // ИЯШ. — 2004. — № 3. — С. 6-11.

5. Сіліверстова Л. Проблеми укладання навчальних програм з української мови як іноземної // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. — Вип. 3. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2008. — С. 21-26.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ ОФІЦЕРІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

УДК 159.922.351.746.1

Махлай О. М.

У статті представлено результати емпіричного дослідження психологічних умов розвитку пізнавальної сфери, якостей багатоконтекстного творчого мислення, як інструментального психологічного чинника розвитку пізнавальної сфери, офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: психологічний аспект розвитку пізнавальної сфери, оперативно-розшуковий підрозділ, багатоконтекстне творче мислення.

В статье представлены результаты эмпирического исследования психологических условий развития познавательной сферы, качеств многоконтекстного творческого мышления, как инструментального психологического фактора развития познаватель-